

UNIVERSITY OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

 Publisher's version

The permanent address of the publication is
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201406031565>

Author(s): Hosiaisluoma, Yrjö
Title: Lökkiseppä Lindbladin lyhyt mutta ikuinen onni
Main work: Laulujen lumossa : kirjallisuudentutkijoiden ja kirjailijoiden
seireenilauluja professori Yrjö Varpiolle hänen 60-vuotispäivänään
7.11.1999
Editor(s): Hosiaisluoma, Yrjö
Year: 1999
Pages: 337-356
ISBN: 951-44-5591-6
Publisher: Tampere University Press
Discipline: Literature studies
Item Type: Article in Compiled Work
Language: fi
URN: URN:NBN:fi:uta-201406031565

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

Läkkiseppä Lindbladin lyhyt mutta ikuinen onni

Yrjö Hosiainluoma

P. Mustapää (Martti Haavio, 1899–1973) julkaisi kolmannen runokokoelmansa *Jäähyväiset Arkadialle* vuonna 1945. Sen edellä hän oli vaiennut lyyrikkona kahdeksantoista vuotta. Esimerkkiä uudella tulemisellaan oli näyttänyt toinen tohtorissarjan rytmikko, Aaro Hellaakoski. Runosuman laukaisijana oli tilityspakko. Suomi oli hävinnyt sotansa, Mustapää tullut keski-ikään. Runoilija on kertonut:

Otin osaa kumpaankin sotaamme. Luulen, että jokainen niiden kiirastulen läpikäynyt palasi muuttuneena miehenä. Minä turvauduin runoon. Kirjoitin *Jäähyväiset Arkadialle* vuoden 1944 lopulla; vain muutamat harvat runot polveutuvat varhemmilta ajoilta. (Laitinen 1948, 17.)

Runoni *Jäähyväiset Arkadialle* on sepitetty hyvästijätöksi nuoruuden onnelliselle ajalle, naiiviudessaan ja kokemattomuudessaan onnelliselle; mutta ei vain sille, vaan – mikä onkin tärkeämpää – nuoruuteni elämänympäristölle, sille Suomelle, joka oli olemassa ennen sotaa. (Mustapää 1973, 325.)

Sotienjälkeinen Suomi oli poliittis-kulttuurisesti todella aivan uusi Suomi. Kansallis- ja heimohenkiselle Haavio-Mustapäälle paluu arkeen oli tavallistakin harmaampi. Jo 1920-luvun ylioppilaselämästä hän oli omaksunut ”AAK:läisesti värityneen suomalais-isänmaallisen idealismin” (Kupiainen 1965, 366; ks. myös Klinge 1968, 128, 140, 142).

Unto Kupiainen (1965, 389) on luonnehtinut *Jäähyväisiä Arkadialle* paoksi illuusioon. Kai Laitinen puolestaan on kuvannut kokoelmaa terapiaksi ja uuden tasapainon hakemiseksi. Lindblad-runot ovat roolirunoja. Menemällä roolihenkilönsä nahkoihin Mustapää sai ilmaistuksi niin omakohtaisia kuin yhteisöllisiäkin tunteja.

Jäähyväisiä, ruusunkukkia

Jäähyväiset Arkadialle esittelee läkkiseppä Lindbladin kolmessa runossa (”Linnut”, ”Elämän kauneus” ja ”Dolce far niente”). Varsinkin Aaro Hellaakoskelta saatu tunnustus innosti Mustapäätä kirjoittamaan lisää Lindbladista ”suurin piirtein suunnitelmallisesti” (Mustapää 1976, 189). Lindblad-runoja ilmestyi viiden sikermä *Suomen kirjallisuuden vuosikirjassa 1946* ja kaksi runoa kuvateoksessa *Suomen talvi* samana vuonna. Varsinainen Lindblad-kokoelma *Koiruoho, ruusunkukka* ilmestyi seuraavana vuonna. ”Tämä oli kaikkein helpoimmin syntynyt koelmani: kaikki tehty kesän aikana Sammatissa, joka ainoa runo.” (Ibid.) Kaiken kaikkiaan Lindblad-runot kehkeytyivät kahden tai kolme kesän kuluessa. Aale Tynnin mukaan varsinainen Lindblad-kesä oli 1947. Läkkiseppä näyttäytyi vielä *Ei rantaa ole, oi Thetis* - kokoelman (1948) runossa ”Uusi virsi”. Runoilija on kertonut kyseisen runon olleen valmisteilla muiden kanssa samaan aikaan mutta jääneen silloin kesken (Larmola 1976, 94–95).

Ajallisesta läheisyydestään huolimatta *Jäähyväiset Arkadialle* ja *Koiruoho, ruusunkukka* ovat varsin erilaiset kokoelmat.

Edellisen ristiriitainen, tasapainoa hakeva tunnelma vaihtuu maalaisidyllin hämyiseksi tunnelmoinniksi. Kokoelmia vertaillessaan Kai Laitinen (1948, 20, 26) arvioi:

Koiruoho, ruusunkukka [...] ei nähdäkseni kohoa aivan edeltäjänsä tasolle; se ei ole yhtä monisärmäinen, rikas ja yllättävän uusi kuin Jäähyväiset Arkadialle, sen tausta ei ole enää ollut yhtä vakava, eivätkä sen runot ole luultavasti puristuneet samanlaisesta paineesta [...]. On kuin kokoelma olisi eräänlainen vastareaktio edellisen kokoelman kireille, ahdistuneille tunnelmille.

Laitinen pitää *Koiruoho*, *ruusunkukkaa* Mustapään lyysisimpänä kokoelmana, ja myös kiinteimpänä, koska runoja yhdistää läkkiseppä Lindblad. Kuitenkin ”se ainutkertaisuus, harvinaisuuden viehäytys, mikä hänellä oli *Jäähyväiset Arkadialle* -kokoelmassa, on nyt kadonnut, ja hänen kuvansa hieman miedontunut, ikäänkuin kulunut paljosta käytöstä.” (Laitinen 1948, 26–27.)

Helsingin yliopistossa keväällä 1977 pitämässään luentosarjassa Aale Tynni polemisoi Laitisen näkemystä vastaan. Hänestä Lindbladin kuva ei suinkaan ollut ”miedontunut” tai kokenut inflaatiota. Pikemminkin Lindbladilla on *Koiruoho*, *ruusunkukassa* olennaisesti toinen tehtävä kuin edellisessä kirjassa. Lindblad on kehys, instrumentti humorististen sävyjen, tunnelmien ja assosiaatioiden luomiseen. Lindblad on ”lyyristä rekvisiittaa”, jonka kautta on havainnollistettavissa yleinen sanoma, kuvaus ihmiskohtalosta. Metodina on *pars pro toto*.

Unto Kupiainen (1948, 401) on arvottanut kokoelmat päinvastaiseen järjestykseen kuin Laitinen:

Pitäisin sitä [Koiruoho, ruusunkukka] ei vain Mustapään varsinaisena mestariteoksena, vaan eräänä kaikkein merkittävimpanä, mitä modernin lyriikkamme piirissä on syntynyt.

Läkkiseppä innosti Kupiaisen superlatiiveihin: ”Lindblad on laajimmin kuvattu ja elävin lyrillis-eepillinen henkilöahmo, mitä koko itsenäisyysaikamme lyriikka on luonut.” (Ibid., 402.) Kupiainen piti *Koiruobo, ruusunkukkaa* Mustapään filosofisimpana teoksena, jossa runoilijan laatumerkit idylli, maisemakuvaus, huumori ja sanamusiikki ovat vivahteikkaimmillaan.

Nykyhetken näkökulmasta *Jäähyväiset Arkadialle* vaikuttaa ja riipaisee syvältä yhä. Mutta ajanrunouden tapaan osa siitä käy väistämättä lukijalle etäähkäksi, yhteyksistään irrallaan jopa käsittämättömäksi. Läkkiseppä Lindbladin hahmossa sen sijaan on niin paljon yleispätevyyttä, että häneen on vaivaton samastua.

Kuka on läkkiseppä Lindblad?

Läkkiseppä Lindblad on väljästi eepinen hahmo, jonka elämänsäkiertoa saatamme runojen antamien viitteiden perusteella ääriviivoin hahmottaa. Kuten Annamari Sarajas (1967, 363) on huomauttanut, Lindbladia eivät sido henkilöhistorian tavanomaiset todennäköisyydet. Kaarlo Marjanen (1958, 168) puolestaan päättelee:

Ei ole oikein puhua Lindbladista varsinaisena henkilönä. Hän on ainoastaan eräs maanläheinen havaintoapu, tähtytyskohta, josta käsin tarkkaillaan elämää olennaisimpine vaivoineen ja iloineen, nousuineen ja romahduksineen.

Myös Aaro Hellaakoski (1950, 199) pitää Lindbladin reaalisia puitteita rajattuina ja pohtii hahmon funktiota runoilijan kannalta:

Kokoelmassa *Jäähyväiset Arkadialle* Lindblad oli tekijälleen vielä löytö ja tarkastelua kaipaava originaali, jonka mahdollisuuksia oli mittailtava tänne ja tuonne. Ja koska

hänen mahdollisuutensa olivat melko rajoitetut, tekijä ikäänkuin sivulta, sinä-muodossa keskustellen, lainaili hänelle omia oivalluksiaan [... kunnes] imaisee Mustapään itseensä ja esiintyy melkein vain nimenä, symbolina.

Kokoamalla runojen vihjeet saamme silti tietää tästä ”melkein-symbolista” koko lailla. Lindblad on vanhapoika, joka elelee yksin mökissään. Hänellä on kotieläimiä: kissa, kukko, kanoja ja kaniini. Hänellä ei ole juuri sosiaalisia kontakteja: tapaamme hänet tosin tansseista (runossa ”Hippokrene”) tai kauppalareisullaan kultasepän liikkeestä. Hän on taipuvainen filosofointiin, joskin tuo ”filosofia” usein lähenee – puhuttelijan ironisoimana – uneksuntaa. Hän on erakko, originelli, ympäröivän yhteisön kannalta kenties jonkinlainen kylähullu.

Hellaakosken (1950, 205) mukaan Lindblad on ”poikanen”. Helpompi lienee hyväksyä Larmolan (1976, 94) luonnehdinta: iätön. Sarajas (1967, 363) toteaa, että ”Lindblad liikuskelee yhtä paljon nuoren miehen rämäköissä lemmenmurheissa kuin miehistelijän ja elämästäeroajan jäähyväistunnelmissa”. Yhdessä vuodessa, keväästä kevääseen, Lindblad elää symbolisesti lähes koko elämänsä hautaan saakka. Vuodenajatkin ovat ymmärrettävissä symbolisina: kesä ja miehuus, syksy ja keski-ikä, talvi ja vanhuus. Kehä alkaa ja päättyy keväällä.

Läkkiseppä on armoitettu suven ylistäjä ja armoton syksyn vihaaja. Hellaakoski (1950, 199, 211) näkee tässä asennoitumisessa ”yleissuomalaista kesäkulttia” ja spekuloi ”kansanpsykemme” muotoutumisen kulttuurihistoriallisia lähtökoh-
tia.

Perisuomalaiseen tapaan Lindblad turvautuu vaikeassa tilanteessa ”puteliin”, josta hän nauttii aina krapulaan saakka (runoissa ”Hippokrene”, ”Laulu kriikunapuista”). Muita hänen nautintojaan ovat tupakoiminen, onkiminen, luonnon tarkkaileminen ja harmonikan soittaminen. Unto Kupiainen (1965, 407) olettaa, että Lindblad on runoilijakin. Puhuttelija ainakin on, ja mahdollisesti juuri hän sanoittaa Lindbladin ”sanattomat

laulut” ja veisut. Harmonikallaan läkkiseppä hurmaa rakastet-
tunsa (”Aamulypsyn aikaan”) ja loitsii rakkautta tai suvea ta-
kaisin (”Eräs kesäilta”, ”Tuulimyllyfantasia”).

Läkkiseppän ammattiin liittyvistä asioista mainitaan, että
”tratit, siilit, vaskikastrullit,/ tuuliviirit lohipyrstöiset,/ pienet
myyrämyllyt laatii hän” (KR, 28). Läkkiseppinä toimi ennen
vanhaan paljon romaneja; vanhastaan heille jätettiin valkolai-
sten väheksymät työt. Lindbladin yhteiskunnallinen status lie-
nee siis vähäinen. Tapaamme hänet yleensä sunnuntaisin loi-
koilemassa ja filosofoimassa, mutta hänen arkensa on ilmeisen
köyhää ja vaivalloista. Lindbladilla – tai pikemminkin hänen
puhuttelijallaan – on kuitenkin taito kääntää asiat parhain päin.
Runossa ”Muudan rikas mies” (KR, 18) kerrotaan:

Oi, Lindblad, onkiessas,
niin, onkiessas tuumaillet
elämän arvoitusta:
jos maisema on musta,
ovat raamit punaiset.

Samassa runossa puhuttelija kehottaa ironisesti Lindbladia, ”ri-
kasta miestä”, poimimaan luonnon timantteja. Jos oikein filo-
sofoidaan, läkkiseppästä saadaan ”briljanttipohatta”. Lindblad
ei tiedosta yhteiskunnallista asemaansa, hän elää enemmänkin
luonnossa kuin kulttuurissa. Runossa ”Dolce far niente” (’Su-
loinen joutilaisuus’) kuitenkin mainitaan, että Lindblad tekee
taksvärkkejä. Hän lienee kartanon tai pappilan töissä. Hella-
koski on pohtinut runohenkilön asemaa yhteiskunnan margi-
naalissa:

Lindblad, joka käsityöläisenä asuu mökissään ja ahertaa
pajassaan, on ymmärrettävästi jäänyt selvää pappilaympä-
ristöä vaille. Mutta toisaalta häntä ei ole asutettu pieneläji-
en mökkerikköönkään. Hän on vapaa, enimmäkseen lepo-
päivää viettävä mies.

Kupiainen (1965, 403) lukee Lindbladin kirjallisuutemme suuriin sunnuntailapsiin. Larmolan (1976, 117) havainnon mukaan kansanperinteentutkija Haavio on tehnyt läkkisepästä perinteenkannattajan. Tosin vanhan kansankulttuurin ja agraarisen idyllin rinnalle on runon maisemaan ehtinyt tunkeutua urbaanin kulttuurin jälkiä. Massakulttuurin olemassaolosta muistuttaa kyyhkyskortti runossa ”Aamulypsyn aikaan”, uudemman kansanlaulun kömpelyyttä on havaittavissa runossa ”Laulu krikunapuista”, soittaapa Lindblad harmonikallaan ”Kulkurin valssin”. Maija Larmola (1976, 98) on kirjailijan lausumista päätellyt, että Lindblad-runot sijoittuvat suunnilleen 1920-luvun kyläyhteisöön.

Esikuvia, taustatekstejä

Lindbladin taustahahmoiksi Mustapää on nimennyt kaksi samantilaista seppää, joiden kanssa hänellä oli tapana jutella kesälomalla ollessaan. Monet Lindbladin ominaisuudet täsmäivät Sepän Kalleksi kutsuttuun mieheen, Karl Enkvistiin, eräänlaiseen maalaisfilosofiin. Hän oli vanha vanhapoika, joka eli pikkumökissään, omisti kukkoja ja kanoja, ja joskus tinasi Mustapäälle kahvipannuja viiden pennin näennäisestä hinnasta. Mustapää keskusteli usein hänen kanssaan postimatkoillaan. Toisen Lindbladin esikuvista oli seppä ”Lintuniemi” (Juho Enkvist), joka oli kuuluisa ammattitaidostaan. (Mustapää 1976, 179.) Maija Larmola (1976, 98) huomauttaa, että Lintuniemi lainasi äännesointiaan Lindbladille. Runoilija kertoo antaneensa sepälleen ruotsinkielisen nimen, ”koska vanhan ajan käsityöläiset olivat järjestään ruotsalaisnimisiä minun nuoruudessani” (Mustapää 1976, 180).

Mustapään tuntemat Sammatin sepät ovat epäilemättä lainanneet habitustaan Lindbladille. On kuitenkin selvää, ettei runoilija pyrkinyt tekemään malleistaan realistista näköiskuvaa. Maalaus irtoaa pian kehyksistään.

Varhaisia läkkisepän edeltäjiä Mustapään omassa tuotannossa on renki Epraim balladissa ”Dominus Krabbe”, kuten sekä Kupiainen (1965, 385), Sarajas (1967, 363) että Larmola (1976, 99) ovat huomauttaneet. Kirjallisessa perinteessä Lindblad-runot allusoituvat ennen kaikkea ruotsalaiseen runouteen, Dan Anderssonin, Carl Michael Bellmanin ja Erik Karlfeldtin tuotantoon. Bellmania kääntänyt Unto Kupiainen (1965, 402) toteaa:

Bellmanin henkilöt tulevat mieleen, varsinkin Fredmanin epistoloiden humoristinen naisenpaltvonta nymfeineen ja muine mytologisine hahmoineen sekä tuon hilpeän kokoelman lävitse tuntuva kuoleman henkäys.

Lisäksi Lindblad on Karlfeldtin sankareiden Fridolinin ja puuseppä Krylbomin sukulainen. Mutta Lindbladin ja Karlfeldtin hahmojen luonne-erot ovat huomattavat. Karlfeldtin sankarit ovat maanläheisiä ja vitaaleja, kun taas Lindblad on lyyrinen mietiskelijä, haaveileva luonnonfilosofi. Laitisen (1948, 28–30) forsterilaisen luonnehdinnan mukaan Karlfeldtin lyriikka on ”lihavaa”, Mustapään ”laihaa”. Se tiedetään, että Karlfeldt oli Lindblad-runojen tekoaikaan Mustapäälle aktueli. Aale Tynnin (1977) kertoman mukaan Mustapää hankki 15.12.1945 Karlfeldtin Fridolin-runot, joihin teki lyijykynällä vinjettejä.

Koiruoho, ruusun kukkan merkittäviä taustatekstejä ovat myös William Shakespearen *Kesäyön unelma* ja Danten *Jumalainen näytelmä*. Kokoelmassa mainitaan Shakespearen komediasta tutut Puck ja Oberon – vieläpä ohjelmarunoksi luettavassa runossa ”Selitys” – sekä Dantelta tuttu Beatrice, joka vertautuu Lindbladin vaaleaan rakastettuun.

Suomalainen Beatrice (tai useampi), kenties lähitalon piika, jää lähes hahmottomaksi: hän on puolittain todellinen, puolittain Lindbladin unelmien tuottamaa fiktiota. Näin myös runossa ”Afrodite syntyy vaahdosta” (KR, 20):

Soliseva vesi. Kaislain kahinaa.
 Nyt hän nousee. Vaahto. Ranta. Ilta.
 Pisaroissa hiukset kimmeltävät.
 Märkä. Onnellinen. Silmin uneksivin
 katselee. Ja hämmästyen näkee
 lanteittensa kaaren. Jalat. Varpaat.
 Käsin koskettelee toista kättä.
 Hoikat sormet. Kämmen. Kynnet. Ranteet.
 Näitkös, Lindblad? Makasiinin luona
 viivyskelit. Katsoit kulmain alta.
 Katsoit maahan. Taivaaseen. Ja rantaan.
 Vilkuilit. – Ja Afrodite nousi
 vaahdosta ja silmiesi alla
 muodostui ja alkoi elää täällä
 kuolevaisten mailla, kuolematon:
 rinnassasi, Lindblad.

Laulun aihe.

Klassillisen: Rakkauden synty.

Aale Tynnin (1977) mukaan Päivö Oksala (1975, 106) on väärillä jäljillä hakiessaan kohtaaukselle vertauskohtaa Teiresiaan ja Pallas Athenen kohtaamisesta. Tynnin mielestä tämä rakkauden syntyä symbolisoiva runo viittaa suoraan Sandro Botticellin maalaukseen ”Venuksen syntymä”.

Alun perin Mustapää tarkoitti kokoelmansa nimeksi ”Kesäyön unelma”. Hän kertoi jopa järjestäneensä ”runot tämän nimen mukaan”. (Mustapää 1976, 182.) Olennaisin yhtäläisyys Mustapään runojen ja Shakespearen näytelmän välillä on niiden sadunomaisuus ja haaveellinen hämytunnelma. Larmola (1976, 105–109) pitää kuitenkin mahdollisena, että Mustapää sai jopa ”kehychsen” kokoelmaan Shakespearen näytelmästä.

Lindbladın sukulaissieluja löytyy lisäksi virolaisesta ja suomalaisesta kirjallisuudesta. Kupiainen (1965, 402) vertaa Lindbladia Unto Seppäsen myllytarinoiden humoristisiin tyyppeihin sekä Maria Jotunin pappi Nymaniin. Aleksis Kivi -muistu-

mat ja -alluusiot ovat myös ilmeisiä. Kivi oli juuri *Koiruobo, ruusunkukan* kirjoittamisen aikoihin Mustapäälle aktuelli, koska hän kirjoitti silloin laajan artikkelin ”Aleksis Kiven suomalainen mytologia” (Haavio 1947), jossa käsitellään Kiven tuotantoon sisältyviä kansanuskomuksia. Aale Tynnin (1977) mukaan on myös mahdollista, että Mustapää näihin aikoihin valmisteli teostaan *Kansanrunojen maailmanselitys*. Siinä Martti Haavio erittelee mm. Kiven kohtaamislauluja (kuten ”Onnelliset”, ”Ruususolmu” ja ”Niittu”). Niiden sunnuntaitunnelmaa ja idyllisyyttä on siirtynyt Lindblad-runoihin. Maija Larmolan (1990, 265) näkemyksen mukaan Kiven runo ”Härkä-Tuomo” on vaikuttanut ensimmäisiin Lindblad-runoihin ”jopa ratkaisevasti”.

Ihannemaisemassa

Mustapään runojen ominaistunnelma syntyy usein maiseman ja miljöökuvauksen kautta. Maisema taustoittaa elämänfilosofiaa. Lindblad-runoissa luonnonkuvaus on yleensä symbolisoivaa. Silti maisema on Aale Tynnin (1977) mukaan usein myös tarkoin paikallistettavissa.

Lindblad sulautuu osaksi ympäröivää miljöötä. Hän ei muuta luontoa vaan elää sopusoinnussa sen kanssa (Larmola 1976, 98). Hänen elämänsä sykkii vuodenaikojen tahdissa. Lindbladın elämänkehä on tahdistettu laajempiin kehiin, joista hän tuntuu olevan autuaan ”luonnonlapsen” tapaan tietämätön. Luonnon ja Lindbladın eroa on kavennettu myös siten, että eläimistä on sadunomaiseen tapaan tehty hiukan henkilöitä.

Mustapään runoissa kukat kukkivat ajallaan, linnut laulavat aikanaan ja oikeassa ympäristössään. *Koiruobo, ruusunkukassa* mainitaan paljon kasveja ja lintuja. Runoilija käyttää niistä mielellään kansanomaisia nimiä: tervakukka, nurmiruusu jne. Linnuilla – runouden perisymbolilla – on keskeinen osa Mustapään runoissa. Kyyhkyläisen ääni symboloi lemmenkaihoa, käen

ääni mittaa rakkauden ja elämän aikaa. Syksyn tultua ja kuoleman lähetessä linnut ovat muuttaneet pois (KR, 86):

Tänään, tänään, tänään
maa on laulun.

Harmaja pilvi yllä
ulapan aution.
Sydän on autio. Käki
tyly haukka on.

Todellisten lintujen ohella Mustapäällä esiintyy myös fantastisia lintuja kuten yölintu tai sadelintu, Kupiainen (1965, 374) toteaa. Mustapään erään kokoelman nimessä esiintyy myös mytologinen vaakalintu. Yläneläis-sammattilainen maisema saa näin sadun hohdetta.

Luonnonmerkkien avulla on ajoitettavissa *Koiruobo, ruusunkukka* -kokoelman alku ja loppu. Johdantorunon jälkeinen varsinainen avausruno ”Sinivuokkoja” viittaa huhti-toukokuuhun. Epilogirunoa edeltävä ”Muutto” puolestaan tapahtuu pajunkissojen aikaan, noin maaliskuussa. Kokoelman 36 runoa jakautuvat vuodenaikojen mukaan karkeasti laskien: kevät ja kesä 22, syksy 8 ja talvi 5. Runot etenevät suurin piirtein kronologisessa järjestyksessä. Jakautuma vahvistaa, että Mustapää on olennaisesti suven runoilija. Hellaakosken (1950, 195, 197–198) mukaan ilmiö on laajemminkin yleistettävissä suomalaisen mentaliteetin kuvaksi:

[Lindblad on] aivan ytimiään myöten suven henkilöitymä, jolle syksy on vihollinen, hävittäjä, turma [... Lindblad] minun silmissäni pyrkii kasvamaan meikäläisen hengenelämän symboliksi. [...] On aivan oireellista, että esim. meikäläinen maalari on värikkäimmän vuodenajan edessä useimmiten ilmi Lindblad. Luonto on silloin lakannut hänelle hengittämästä ja hän pakenee pois.

Werner Holmbergin maalauksista 1840–50-luvulta periytyy vanha suomalainen ideaalimaisema. Holmberg kuvasi hämäläisiä postiteitä ja lehtimetsiä, niittyjä lehmineen. Hänen maisemansa tulevat idyllisyydessään ja talonpoikaisuudessaan lähelle Mustapään pastoraaleja. Teoksessaan *Kansanrunojen maailmanselitys* Haavio jäljittää ideaalimaisemaa aina antiikkiin, josta se on periytynyt keskiajan kirjallisuuteen. Hän kuvailee:

Suviyön laulun ideaalimaisema-topos on ilotarha, huvipaikka, suloinen seutu: locus amoenus. [...] Minimi on yksi puu, mutta tavallisesti runon näyttämönä on lehto, laakso, niitty tai yrttitarha; se on aina rehevä, usein varjoinen. Mukana saattaa olla vilpas lähde tai puro. Lisäksi siihen kuuluu monesti kukkasia ja linnun laulua. (Haavio 1955, 148.)

Haavio löytää *locus amoenus* -topoksen jälkiä Aleksis Kiven runoista (”Lintukoto”, ”Kesä-yö”, ”Sunnuntai”, ”Keinu” jne.) ja suomalaisista kansanrunoista. ”Läksin minä suviyönä käymään” toisintoineen on suomalaisen kansanrunon tunnetuin ideaalimaisemaan sijoittuva kohtaamislaulu.

Mustapään suvimaisema kansanlaulumaisine tunnelmineen on melko tyylipuhdas *locus amoenus* -ideaalimaisema. *Koiruoho, ruusunkukassa* kohtaamislauluja ovat nimirunon ohella mm. ”Yön hämyssä viileässä” ja ”Laulu kuun peilistä”. Muita kaiPuulauluja ovat ”Laulu” ja ”Paratiisi”. Kohtaaminen tuomen alla, laakso, yrttitarha, ryytimaa; nämä tunnetaan kansanrunojen kliseistä.

Sanoista teemaan

Mustapää käyttää runsaasti arkaisoivia sanoja ja sanontoja. Jäljet johtavat usein Aleksis Kiveen, kansanrunouteen tai uskonnolliseen kirjallisuuteen. Mustapää (1969, 21) on viitannut yhtenä esikuvanaan vanhaan virsikirjaan. Mustapään runojen raamatullista ainesta tutkinut Maunu Niinistö (1969, 89) havaitseekin, että kokoelman päättävä kaipuu- ja kuolemanlaulu pohjaa vanhaan virsilauluun. Kieleltään runo on tahallisen kömpelö ja vanhastava: ”Hedelmät kaikkinaiset/ lajinsa jälkeen [...]”. Yksi tapa kuvata kirjailijalle ominaista kieltä ja tyyliä on selvittää tilastollisesti sanastoa.

Taulukko 1. Kokoelmassa *Koiruoho, ruusunkukka* yleisimmien esiintyvät sanat.

adjektiivit	substantiivit	verbit	kaikki
sininen	22 maa	39 olla	139 ja 252
kultainen	21 taivas	25 nähdä	30 olla 139
pieni	12 laulu	24 soittaa	21 Lindblad 96
varhainen	11 aamu	21 saada	16 hän 68
suloinen	9 suvi	21 katsella	16 sinä 64
ihana	9 puu	19 voida	15 se 50
hopeinen	9 kukka	18 kuulla	15 kun 45
vihreä	8 yö	18 laulaa	12 maa 39
kaukainen	8 lintu	17 antaa	11 nyt 32
kaunis	8 silmä	16 muistaa	11 oi 32
armas	7 syksy	14 nousta	9 ei 31
punainen	6 sydän	13 ottaa	9 nähdä 30
autio	6 vesi	13 soida	9 taivas 25

Kokoelman *Koiruoho, ruusunkukka* yleisimmät adjektiivit kuvastavat kullan- ja hopeanhoitoineen sadunomaisuutta ja idyllisyyttä. Eniten käytetty adjektiivi on sininen, joka symboloi runoilijalle romantiikkaa ja rakkautta (Mustapää 1976, 184).

Yleisimpiin substantiiveihin kuuluvat vastakohtaparit maa – taivas, suvi – syksy, yö – päivä. Luonto, vuodenajat ja päivänajat vallitsevat. Yleisimmät verbit ovat pikemmin passiivisiä – olemista, näkemistä, kuulemista – kuin aktiivin toiminnallisia. Ja-sanaa Mustapää rakastaa yli kaiken. Runossa ”Sini-vuokkoja” Mustapää tosin selviää kahdella ja-sanalla, mutta siinä onkin pitänyt tavoittaa kevätpuron oikullisesti luikeroiva, poukkoileva rytmi.

Vertailu *Suomen kielen frekvenssisanakirjaan* (Saukkonen ym. 1979) osoittaa, että Mustapää viljelee poikkeuksellisen runsaasti adjektiiveja sininen, kultainen, suloinen, ihana, kaukainen ja armas. Substantiiveista ovat selvästi yliedustettuja laulu, aamu, suvi, kukka ja lintu; verbeistä soittaa, laulaa ja soida. Kaipuun ja suven teemat sekä melodisuus ovat hallitsevia.

Frekvenssien laskeminen on kuitenkin pettävää. Määrät eivät kerro tärkeimmästä eli sanojen konteksteista. Lauseyhteys vaikuttaa olennaisesti esim. sanojen intensiteettiin. Yleisimpien sanojen tilastosta ei löydy sellaisia *Koiruoho, ruusunkukan* ilmeisiä avainsanoja kuin nuoruus ja koti.

Kokoelman alkuosaa hallitsee rakkauden, loppuosaa katoavuuden tema; Venus alkua, Mars loppua.

Runo ”Afrodite syntyy vaahdosta” kuvaa metaforisesti rakkauden syntyä, runo ”Lintu” rakastuneisuutta. Näiden jälkeen seuraa joukko kohtaamis- ja kaipuulauluja ideaalimaisemassa sekä rakkauden saavuttaminen runoissa ”Aamulypsyn aikaan” ja ”Paratiisi”. Rakkauden menetystä ennakoii ”Eräs kesäiltä”, haikea runo yksinäisestä juhannusillasta. Runossa ”Hippokrene” seuraa mustasukkaisuus ja rakastetun menetyks. Lindblad hakee lohtua alkoholista ja katselee muita naisia runossa ”Laulu kriikunapuista”. Lopullisesti mennyttä rakkaus on runossa ”Käki”.

Traagiset pohjasävyt ilmenevät ennakoivasti jo joissakin alkupuolen runoissa. Elämän ja rakkauden hetkellisyyteen viittaavat esim. Intermezzo-osaston runot ”Hetki” ja ”Sumusta lintu”. Enteellisesti ilmoitetaan: ”tämän viestin hirmuisen:/ olet yksin, ihminen.” (KR, 72.) ”Laulu kriikunapuista” (KR, 80) varoittaa jo suoraan:

Oi, läkkiseppä Lindblad,
 pois eritä kohta saat
 sinä onnesta, elämästä,
 ota vaarin, Lindblad, tästä,
 te muut myös ottakaat!

Runosta ”Käki” alkaen katoavuuden ja kuoleman teema vallitsee kokoelmaa. Lindblad pohtii elämän mielekkyyttä, kaipaa onnelaan (runo ”Sooria-Mooria”) ja potee kuolemanpelkoa. Hänen varsinaista joutsenlauluun edustaa ”Tuulimyllyfantasia”, jossa hän yrittää vielä manata nuoruuden, elämän, muusat takaisin.

”Commemoratio animarum” vie Lindbladin järkyttäviin lapsuudenmuistoihin. Mustapää (1976, 187) kertoo kirjoittaneensa runon äitinsä muistoksi. Jo Hellaakoski (1950, 206–207) terävänäköisesti havaitsi runon psyykkisen taustan:

Kaiketi koko kuvassa ja sen rytmin salailevissa loppunykäyksissä ilmenee sama pidätetyn nyhkykinnän nikotus kuin varemmin lainatussa lauseessa: Menetin jo tuolloin, ennen kuin olin täyttänyt seitsemän vuotta, äitini.

Seuraava runo ”Monumentti” sisältää alistumista kuoleman tuloon. Runo ”Muutto” kuvaa selkeänvaloisaa matkaa kuoleman rauhaan, kuolemanennelintu tikan todistaessa matkante-koa. Puhuttelija on kietäissut sankarinsa kuin pumpuliin, antanut tuskattoman lähdön. Monissa rakkausrunoissahan puhuttelija seisoi vieressä varoittamassa huumautumasta liikaa on-

nesta, hyväntahtoisesti ironisoiden. Vaikeimmalla hetkellä puhuttelija on paikalla rohkaisemassa (”Hippokrene”).

Kokoelma sisältää monia onnenrunoja, jotka oikeuttavat Kupiaisen (1965, 388) tapaan puhumaan Mustapään hedonistisesta elämänfilosofiasta:

Hänen etiikkansa mukaan elämän tarkoituksena on idyllinen, lähellä luontoa oleva onnentila, jossa sydämen harmoniaa ei ole elämä särkenyt. Hänen yhteydessään voidaan mitä suurimmalla syyllä [...] käyttää Aleksis Kiven kuvaa lintukodosta.

Jäähyväiset Arkadialle sisältää runon ”Heedonee”. Onnen ja onnelan kuvitelmat ovat yleisiä myös kokoelmassa *Koiruoho, ruusunkukka*. Dantelais-raamatullinen paratiisi suomalaisen ideaalimaaisemaan sijoitettuna tavataan runoissa ”Aamulypsyn aikaan” ja ”Paratiisi”. Runo ”Romantiikkaa” puolestaan vertautuu Kiven utopiaan ”Lintukoto”, josta siinä lienee runsaasti ”tiedostamattomia muistumia” (Mustapää 1976, 188). On myös ”Sooria-Mooria”, kaukainen onnenmaa. ”Uudessa virressä” päädytään kristilliseen taivaaseen, jossa Lindblad etiketin vastaisesti panee saksanpolkaksi.

Larmolan (1976, 117) mukaan syvin ”Lindblad-aate” on tradition, vanhan kylämaiseman ja perinteisen kulttuurin kunnioitus ja kaipuu. Lindblad-runoissa esiintyy paljon esim. perinteisiä kansanuskomuksia. Larmola kuitenkin liioittelee – ja vähättelee – esittäessään, että Lindbladın funktiona on ”osoittaa, miten sammattilaisen sepän elämässä toimii kansanrunous”.

Annamari Sarajas (1967, 361) luettelee joukon *Jäähyväiset Arkadialle* -kokoelman jännitteitä. Useat niistä ovat tallella seuraavassakin kokoelmassa. Jännitteitä ei ehkä nyt ole aivan yhä paljon, ja jännitevälikin saattaa on kapeampi. Oman näkemykseni mukaan runot rakentuvat ennen kaikkea seuraavien diko-

tomioiden varaan: pysyvä/katoava, kaipaus/menetyt, ilo/murhe, nuoruus/keski-ikä, luonto/ihminen.

Mustapään, puhuttelijan ja Lindbladin osajako

Mustapään kätkeytymistendenssi on pohdituttanut useimpia Mustapää-tutkijoita. Psykologisiin selityksiin ovat antautuneet niin Kai Laitinen, Aaro Hellaakoski, Kaarlo Marjanen kuin Päivö Oksalakin. Laitinen on hahmottanut kretschmeriläisittäin Mustapään luonteen ”skitsotyymisiä” piirteitä ja sen heijastumista hänen tuotannossaan. Kiertoteitä ja etäännyttäjiä Laitinen (1948, 43–46) erottaa monia: nimimerkin käyttö, arkaistinen sanonta, historiallinen aihepiiri, subjektin laajennus tai siirto sekä huumori. Hän puhuu verhoutumistendenssistä, objektiivoumispyrkimyksistä ja välimatkan lisääjistä. Mustapään (1973, 323) omat selitykset viittaavat samaan suuntaan:

Voisin nimittää sitä esim. etäännyttämiskeinoksi tai kautta rantain -tyyliseksi. Runoilija esim. siirtää oman persoonallisen ongelmansa tai tunnelmansa vaikkapa kiinalaiseen miljööseen [...] ja mihin aikakauteen tahansa. [...] Etäännyttäminen on usein lähentämistä, paradoksaalista kyllä.

Hellaakosken (1957, 205) mukaan Mustapää puhuttelee speakerinsa kautta nuoruutensa minää. Puhuttelija on hahmoton ääni, tarkkailija, kronikoitsija. Mustapää on todennut, ettei puhuttelija välttämättä tulkitse Lindbladia oikein. Hänen näkemyksensä mukaan runossa on kaksi roolihahmoa, puhuttelija ja Lindblad, joista kumpikaan ei ole runoilijan omakuva. (Mustapää 1976, 189.) Aivan ilmeisesti puhuttelija on epäluotettava kertoja (kuten tietysti runoilijakin runojensa taustojen informanttina). Puhuttelija näkee Lindbladin elämän perin idyllisenä ja romanttisena – kuin Yläneen pappilan akkunasta.

Onnen kehät

Mustapään runoja voi luonnehtia monikerroksisiksi kuten Marjanen ja Laitinen, heijasteleviksi kiteiksi, tai laajeneviksi ja supistuviksi kehiksi Niinistön (1969, 89) tapaan. Lindbladin hahmossa Mustapää esittää jotain yleispätevää ihmisen elämänvalluksesta. Yksilöllinen ja yleinen, reaalinen ja myyttinen liittyvät yhteen. Kai Laitinen on maininnut Mustapäälle ominaisesta subjektin laajennuksesta, jossa minästä tulee kuin varkain me. Tästä on hyvä esimerkki kokoelman *Jäähyväiset Arkadialle* nimiruno (JA, 89):

Niin, hyvästi! Ei muuta.
En palaa, emme palaa,
oi aika suloinen.

Rakastetusta saadaan pienellä filosofoinnilla maailman kaunein: (JA, 23):

Olet kaunein, mitä tiedän,
olet kaunein, mitä on.

Onnen ala taas on laajennettavissa pienellä ajatuskiepillä: ”ja olet onnellinen,/ et yhtään onneton.” (JA, 50.) Myös *Koiruoho, ruusunkukka* -kokoelmassa Mustapää laajentaa jännittävästi käsitteiden alaa, ajatusten kehät laajenevat ulottumattomiin kuin järven pinnan väreet kalan polskahduksen jäljiltä. Kokoelman otsikossa koiruoho viittaa ihmiselämän karvaaseen puoleen, ruusunkukka sen kauneuteen. Molempia kuuluu myös Lindbladin elämään, kohtuullisesti.

Lähteet

Martti Haavio: ”Aleksis Kiven suomalainen mytologia”. – *Pihvilaiva. Aleksis Kivi ajan kuvastimessa*. Helsinki: Aleksis Kiven seura 1947.

Martti Haavio: *Kansanrunojen maailmanselitys*. Porvoo – Helsinki: WSOY 1955.

Aaro Hellaakoski: *Kuuntelua. Esseitä teoksista ja tekijöistä*. Porvoo – Helsinki: WSOY 1950.

Matti Klinge: *Ylioppilaskunnan historia. Neljäs osa 1918–1960*. Porvoo: WSOY 1968.

Unto Kupiainen: *Suomalainen lyriikka Jubani Siljosta Kaarlo Sarkiaan*. Porvoo: WSOY 1948.

Kai Laitinen: ”P. Mustapään lyriikasta”. – P. Mustapää: *Kootut runot*. Porvoo: WSOY 1948.

Maija Larmola: ”Läkkiseppä Lindblad, oppinut herra ja P. Mustapää”. – Ritva Haavikko (toim.): *Rivien takaa. Nykykirjallisuuden tutkimusta kirjailijabaas-tattelujen pohjalta*. Helsinki: SKS 1976.

Maija Larmola: *Opera Secreta – P. Mustapään runokuvien kehitystä*. Porvoo – Helsinki: WSOY 1990.

Kaarlo Marjanen: *Näkökulma. Tutkisteluja, esseitä, arvosteluja*. Porvoo – Helsinki: WSOY 1958.

P. Mustapää: *Jäähyväiset Arkadialle*. Porvoo: WSOY 1945. (= JA)

P. Mustapää: *Koiruobo, ruusunkukka*. Porvoo: WSOY 1947. (= KR)

P. Mustapää: ”Viimeinen luento”. *Parnasso* 6/1973.

P. Mustapää: ”P. Mustapää kertoo nuorista runoilijoista ja runojensa sankareista”. – Ritva Haavikko (toim.): *Kirjailijat pubuvat. Tulenkantajat*. SKS:n toimituksia 327. Helsinki: SKS 1976.

Maunu Niinistö: *Syvä lähde. Raamatullista ainesta suomalaisessa runoudessa*. Helsinki: SKS 1969.

Päivö Oksala: Anttiikki P. Mustapään runoudessa. *Parnasso* 2/1975.

Annamari Sarajas: ”P. Mustapää”. – *Suomen kirjallisuus VI. Otto Mannisesta Pentti Saarikoskeen*. Helsinki: SKS ja Otava 1967.

Pauli Saukkonen, Marjatta Haipus, Antero Niemikorpi ja Helena Sulkala: *Suomen kielen taajuussanasto – A Frequency Dictionary of Finnish*. Porvoo – Helsinki: WSOY 1979.

Aale Tynni: Luentosarja P. Mustapäästä Helsingin yliopistossa keväällä 1977.